

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. אם רוב כותיים ... ולענין פקוח נפש אינו כן ... להאכילו נבלות אם רוב ישראל ... להחזיר לו אבידתו מחצה על מחצה ישראל ... לנזקין 1.....
- ב. מצאוהו חי מפקחין ... דאפילו לחיי שעה..... 2.....
- ג. שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ... מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבוויי 3.....
- ד. בודק עד חוטמו..... 4.....
- ה. מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים..... 4.....
- ו. חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה..... 4.....
- ז. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר..... 5.....
- ח. האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר..... 6.....
- ט. עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפרעד שירצה את חבירו..... 6.....
- י. חייבי הטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין אשמות תלוין פטורין 7

דף פה.

א. אם רוב כותיים ... ולענין פקוח נפש אינו כן ... להאכילו

נבלות אם רוב ישראל ... להחזיר לו אבידתו מחצה על

מחצה ישראל ... לנזקין

האסופי שנמצא¹ בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים, אם לא טבל ולא הטבילוהו ב"ד, היה רוב העיר עובדי כוכבים, מותר להאכילו מאכלות אסורות² עד שיגדל ויקבל עליו גירות.³ ואין מחזירין אבידתו ולענין נזקים

¹ שו"ע ונ"כ אבהע"ז ד לד

² דאזלינן בתר רובא אף על גב דהמיעוט קבוע הוא, כיון שהוא עצמו אוכל הוא ליה כפורש מעצמו ומרובא קא פריש. לבוש שם ובע"א שם כב דלא הוא קבוע כיון שנמצא מושלך בשוק ולא בבית.

³ רש"י בסוגיין

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

דינו כגוי שהזיק. היה רובן ישראל, מחזירים לו אבידתו⁴ כישראל⁵. מחצה על מחצה, הרי הוא לענין נזקין ולאבידה⁶ ובכל ספק המוציא מחבירו עליו הראייה. ומצוה להחיותו כלומר לפרנסו כישראל, וי"א שאין מצווין להחיותו אלא ברוב ישראל.

ומפקחין עליו את הגל בשבת, וכבר התבאר לעיל דף פד: שי"א שאפילו ברוב עובדי כוכבים, מפקחים עליו הגל בשבת⁷ וכן עיקר להלכה.

ב. מצאוהו חי מפקחין... דאפילו לחיי שעה

מחללין את השבת להצלת חיי האדם⁸ גם אם אין במעשה ההצלה אלא כדי להאריך את חייו לשעה קלה בלבד.

ולכן מותר לחלל את השבת לכל צורכי הילוד, כל שיש תקוה שיוכל לחיות, ואפילו חיי שעה בלבד⁹.

⁴ ולענין נזיקין אם נגח תורא דידן לתורא שלו כתבו תוספתא ביומא שם דמשלם לו נזק שלם כמועד אף על גב בממון אין הולכים אחר הרוב היינו כשבא לידו מדעת הבעלים והטור והמגיד כתבו ברוב ישראל אין משלם משום דאין הולכין בממון אחר הרוב וברוב עכו"ם משלם הוא נ"ש משום דאין לו טענת ברי כמ"ש בס"ק לפני זה, והא דמחזירים לו אבידה משום דאין למוציא חזקה מעליי דלאו ממון דידיה הוא. ב"ש נו שם וואם שחט עיין במלבושי יו"ט ח"ב קונט' החזקות ס"א דתליא במחלוקת רמב"ם וראב"ד אי שחיטתו כשירה.
⁵ ואין מחזירים לו אבידה דאמרינן ליה אייתי ראיה דישאל אתה. ב"ש שם ס"ק נו
⁶ ועיין בב"ש ס"ק נט שהביא מרש"י ותוס' שכל שמפקחין עליו הגל כד שמצווים להחיותו אך עיין פני משה ס"ק לט ובית משה ס"ק מד ששתי דינים יש בלהחיותו יש לפרנסו שלא ימות הרעב ובזה איירי רש"י ותוס' שכל שמפקחין מחיין ויש להחיותו לפרנסו כעניי ישראל ובוה נחלקו אי רק ברוב ישראל או גם במחצה על מחצה.

⁸ סי' שכט סע' ד ובביה"ל ד"ה אלא, ע"ש, דה"ה שמחללין על גוסס, ועיין במנחת חינוך סוף מוסך השבת ד"ה והנה ומ"מ אין נוגעים בגוסס, שמא יקרב מיתתו, יו"ד סי' שלם בש"ך ס"ק ה. אבל כל שעושה להציל את הנפש לשעה קלה, מותר לנגוע בו, וכן לחלל עליו את השבת. ועיין שמירת שבת כהלכתה הערות פרק לב הערה יד וז"ל "וה"ה טריפה חרש ושוטה, ועיין סי' שכח סע' יד ובמ"ב ס"ק לט; ועיין יומא פ"ה ברא"ש סי' יג, מחלוקת הראשונים, אי מחללין שבת על עובר, היכי שהסכנה רק לעובר ולא לאם, ועיין טור או"ח סי' תריו, דמשמע דמחללין, וע"ש בב"י וסי' של סע' ז בביה"ל סוד"ה או ספק, ועיין כתובות לט א ובקובץ שיעורים ס"ק קלה, ועיין בק"נ על הרא"ש הנ"ל ס"ק י, דאפי' להצלת עובר פחות מארבעים יום שאין בו חיות כלל, מחללין, לדעה המקילה, ועיין סי' תריו בשעה"צ ס"ק א ובדעת תורה שם, ועיין להלן פל"ו סע' ב; ועיין שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' עב ושו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קכז, דאף על מאבד עצמו לדעת מחללין את השבת כדי להצילו ממות".

⁹ ועיין סי' שכט סע' ד בביה"ל ד"ה אלא, דגם על קמן טריפה מחללין, ועיין יסודי ישורון ח"ד דף רלה ושו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' קכג, דבזמננו כשיש אינקובאטור, שבאמצעותו אפשר להציל גם תינוק קטן ביותר, אף בן ח' דינו כחי. ומהגרש"ז אויערבך וצ"ל שמעתי, דאף במקום שאין אינקובאטור יש לחשוש שהוא בן ז' אלא שנשתהה, יבמות פ ב, אם גמרו שעריו וצפורניו, כמבואר באו"ח סי' של סע' ז ובמ"ב ס"ק ל, ומאידך גם בפחות מבן ז', דלא שייך הטעם של אשתהויי, ג"כ מחללין במקום שיש אינקובאטור, כי הרי עינינו רואות שע"י האינקובאטור יכולים לחיות, עכ"ד. ועיין גם חזו"א יו"ד סי' קנה ס"ק ד ואה"ע סי' קטו ס"ק ד. ועוד שמעתי מהגרש"ז וצ"ל, הא דמחללין לצורך חיי שעה הוא דוקא בכלו חדשיו, אבל חיי שעה של נפל לאו כלום הוא, גם בזמננו שיש אינקובאטור. לעו"א אם כלו חדשיו, מחללין שבת גם עבור תינוק שהוא מונגולי או טריפה, עכ"ה. שש"כ פרק לו הערה כו

הלכות הרף היומי

מסכת יומא

וכן במקרה של מפולת או התמוטטות מבנה אפילו אם גוסס מצוה להחיותו וללת לו תרופות כדי להאריך את חייו. אך אם בודאי ימות תוך זמן קצר, אין חיוב להאריך חייו על ידי תרופות¹⁰ וכדו'. אמנם י"א¹¹ שאף בזה חובה לעשות כל מה שאפשר בכדי להאריך את חייו.

ג. שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ... מתוך שאדם

בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לנבויי

כבר נתבאר בשבת דף מג: שאף על פי שהמת הוא מוקצה ואסור בטלטול, אעפ"כ אם הוא מוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה, מותר לטלטלו כדי להצילו¹². שהתירו חכמים איסור טלטול כדי שלא יבא לידי איסור המור לכבות את הדליקה מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף.

ומכל מקום כל מה שאפשר לו לעשות יותר בהיתר צריך הוא לעשות. כלומר שאם יש לו דבר המותר בטלטול שלא לצורך גופו או מקומו, כגון תינוק או ככר, או שאר אוכלין או כל כלי שמלאכתו להיתר, מטלטלו על ידו, דהיינו שמניח דבר המותר על המת או אצלו ומטלטל שניהם כאחד. ואף על גב שטלטול מן הצד ג"כ שמיה טלטול כשטלטלו לצורך דבר המוקצה ואסור, מ"מ בדליקה התירו מטעם שאדם בהול על מתו, ואם לא נתיר לו עלול לבא לכבות.

ואם אין לו דבר המותר בטלטול, אם המת מונח על המטה ויש לו עוד מטה אחרת, הופכו ממטה זו למטה זו ומזו לזו עד שיגיענו למקום המשומר מן הדליקה, שזהו טלטול מן הצד והמטה לא נעשית בסיס למת הואיל ואין צריך אליה, שכל עצמו אינו צריך אלא להטילו על גבי קרקע, ואם אין לו מטה אחרת נושאו במטה זו, או אפילו אם אינו מונח במטה מטלטלו טלטול גמור בידינו להצילו מן הדליקה.

בכל מעב שיש חשש לשלימות הנפטר כדי להביאו לקבורה עם כל אבריו¹³, כגון שיש חשש של ניתוח שלאחר המות ויטלו ממנו אברים פנימיים או חיצוניים, או שנמצא במקום שעלול להיות מאכל לעוף השמים ולחית ארץ, או שנתפזרו אבריו ומוטלים כדומן על פני האדמה ויש חשש לאיבודם, בכל מקרים אלו התירו טלטולו, באופן שהתירו מפני הדליקה, ולכתחילה ניחח עליו או

¹⁰ במנחת שלמה ח"א צא אות כד. ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קעט וח"ח סי' פו.

¹¹ דעת הציץ אליעזר ח"ה רמת רחל סי' כ, וכן הביא בנשמת אברהם (סק"ד) בשם הגריש"א

¹² שו"ע ונו"כ או"ח שיא א

¹³ נימוקי או"ח (סק"א)

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

לעד המטה תינוק או איזה דבר מאכל או שאר כלי אכילה, אך מעיקר הדין יועיל ומותר להניח שם גם שאר כלים של היתר או בגדים.

ויש הכותבים שדי להתיר טלטולו בבגדיו שלבוש בהם (אם אינם תכריכים שלו), וכשצריך לטלטלו במקום שאין 'עירוב' כדון ראוי לסמוך על שיטה זו, כדי למעט בטלטול ברשות הרבים, ואם אין שום דבר היתר להניח עליו, מותר לטלטלו כמו שהוא כדי להצילו מהניווול הקשה הנ"ל.

ועל ידי נכרי מותר לטלטלו גם בלא כיכר או תינוק, אבל עקב כבוד המת עדיף שיתעסקו עמו ישראלים ובככר או תינוק¹⁴, ולא על ידי גוי, זולת אם צריך לטלטלו ברשות הרבים (אפילו רשוה"ר שלנו שדינו ככרמלית) במקום שאין 'עירוב' שאז מוטב לטלטלו על ידי נכרי, וכל שכן ברשות הרבים גמורה.

ואם צריך לעשות מלאכות דאורייתא כדי להצילו שיוכל להגיע לקבר ישראל בשלימות, אסור¹⁵ לעשות זאת על ידי יהודי¹⁶, ואין להתיר אלא על ידי נכרי, כי לא הותר לעורך זה אלא מלאכות דרבנן.

ד. בודק עד חוטמו

אף שמבואר בגמ' ובפוסקים שמי שלא הרגישו חיות בחוטמו ודאי מת, מכל מקום בזמננו שניתן לטפל גם במצבים כאלו על ידי הנשמה מלאכותית, עיסוי לב, מכת השמל, תרופות וכדו', ודאי שצריכים לחלל עליו את השבת ואפילו אם אינו נושם כל זמן שיש סיכוי כלשהו שעוד אפשר להצילו¹⁷.

ה. מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים

מצא במפולת¹⁸ או במבנה שהתמוטט שהאנשים בחלקים העליונים מתים, לא יאמר כבר מתו התחתונים, אלא מפקה עליהם שמא עדיין ימצא ניצולים חיים.

דף פה:

ו. חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה

¹⁴ ארהות חיים סק"ד בשם ס' החיים למהר"ש קלוגר זצ"ל הבא, בה"ח סקל"ג.

¹⁵ שש"כ פס"ד הערה נ"ח, תשובות והנהגות ח"ב סי' קע"ב.

¹⁶ כגון לנסוע ברכב, וכדומה, ובס' נשמת אברהם (ח"ד סוס"י ש"מ) כמו"כ תפירת גופו שנקרע בשרו וכו' כדי למנוע איבוד דמו וכדו', יש בו איסור דאורייתא, ורק ע"י גוי מותר.

¹⁷ אנ"מ (יו"ד ח"ב סי' קמו וח"ג סי' קלב) והגרשז"א (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' פו אות ה, נשמת אברהם אות ה).

¹⁸ שו"ע שכמ ה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

מי שנודע לו¹⁹ בשבת שהוציאו נכרים את בתו מביתו להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו, להשתדל להצלתה ויצא אפילו חוץ ל"ב מיל, ואפילו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה להצלתה, ואפילו אם הוא ספק אם יצילנה מפני שענין זה הוא כפיקוח נפש שמחללין השבת אפילו בספק הצלה, שאין לך פיקוח נפש יותר מזה, שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה, ומוטב לחלל עליה שבת אחת משתחלל היא שבתות הרבה. שמטעם זה ג"כ מחללין שבת בשביל פיקוח נפש שאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה

ולפיכך אף אם הבת היא קטנה²⁰ שאינה מחוייבת עדיין במצות, יחלל עליה להצילה שלא תחלל שבתות הרבה כשתגדיל, שמטעם זה מחללין שבת לפיקוח נפש הקטנים.

ואם אינו רוצה להשתדל בהצלתה בחילול שבת כופין אותו, והוא הדין אם אינה בתו אלא בת או בן איש אחר אף על פי שאינו קרובו ויש יכולת בידו להשתדל במצוה זו, אף על פי שהוא ספק אם יציל כופין אותו להשתדל בכל מה שאפשר, אפילו בעשיית מלאכות גמורות אם יצטרך להן.

אבל אם אין רוצים להוציאו מכלל ישראל אלא שאונסים אותו לעבור עבירה אחת, אפילו לעבוד עבודה זרה ואח"כ יניחוהו להחזיק דתו, אין מחללין עליו שבת באיסור של תורה בשביל הצלתו, בין הוא בעצמו בין אחרים מפני שלא ניתנה שבת לדחות אלא בשביל פיקוח נפש, ולא בשביל הצלת עבירה חמורה ממנה. אבל לחלל שבת באיסורי דברי סופרים מותר אפילו לאחרים כיון שהוא לא פשע.

ז. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת

על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות

הוא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר

בזמן הזה²¹ שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות²², אפילו רשע כל ימיו ועשה

¹⁹ שו"ע ונו"כ או"ח שו יד ושו"ע הרב שם סוף הסימן

²⁰ ועל אף שבמג"א שם ס"ק כט הסתפק בכך דעת השו"ע הרב סוף הסימן שגם עבור קטנה מחללים וכ"מ במ"ב וכמו שדייק שו"ת בצל החכמה (חלק ו סימן עז) ובנשמת אדם כלל סח סק"א. חילק אם הצלה ודאית או ספק.

²¹ רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה ג

²² וא"ת הא אמרו במתניתין שם בפרק יוה"כ (דף פ"ה ב) תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל ל"ת וא"כ איך קאמר דצריך תשובה ויוה"כ לל"ת כבר תירצו התוספות בשבועות פ"ק (דף י"ב ב ד"ה לא זו) דמכפרת דמתניתין אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו מן הדין. לחם משנה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו, שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו,

עצמו של יום הכפורים מכפר לשבים והמאמינים בכפרתו²³, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. אבל אינו מכפר לשאינם שבים²⁴. או למבעט בו ומחשב בלבו מה מועיל לי יום כיפור זה.

ח. האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו

לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום

הכפורים מכפר

ארבעה ועשרים²⁵ דברים מעכבין את התשובה, ארבעה מהן עון גדול והעושה אחד מהן אין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו. ובכללם והאומר אחטא ואשוב²⁶, ובכלל זה האומר אחטא ויום הכפורים מכפר, ויבואר להלן דף פז.

ט. עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות

שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מנפיע שירצה את

חבירו

אין התשובה²⁷ ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו, או המקלל חבירו או גזולו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף על פי שהחזיר לו ממוזן שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול

²³ רמ"א או"ח תרוז

²⁴ כרבנן ודלא כרבי להלן דס"ל דמכפר אף לשאינם שבים. נוי"ב על הרמב"ם שם

²⁵ רמב"ם שם פרק ד הלכה א

²⁶ משמע שאומר פעם אחת, ובברייתא להלן דף פז. משמע דוקא תרי זימני אך לא פליגי דברייתא קאמרה דאין הקדוש ברוך הוא מספיק לו לעשות תשובה מפני גודל חטאו כמ"ש ר"ל כלומר שהקב"ה נוטל ממנו דרכי התשובה אבל לפעמים יעשה אותה ויהנה לו. אבל האומר תרי זימני הוא יותר רע שלא יבא לעשות תשובה מפני שנעשית לו כהיתר מלבד שאין הקדוש ברוך הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי חטאו וזאת זה הוא בעצמו לא יבא לעשות בשום צד שנעשה לו כהיתר, ורבינו לא הזכיר אלא פעם אחת מפני שהאומר פעם אחת הוא מזה המין שאין הקדוש ברוך הוא מספיק ולזה כתב אין הקדוש ברוך הוא מספיק לו לעשות תשובה כפי גודל חטאו, אבל האומר תרי זימני אין זה מזה המין אלא שהוא בעצמו לא יעשה. לח"מ שם

²⁷ רמב"ם שם פרק ב הלכה ט

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

לו, אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו.

והנה²⁸ אף על פי שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפייס למי שפשע כנגדו, מ"מ אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו על יום אחר. אבל בעיוה"כ מחוייב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עונותיו כדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם וגו', וכ"ש אם יש בידו מן הגזל ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן. דוחו המקטרג הגדול על האדם כמו שאחז"ל סאה מלא עונות מי מקטרג גזל מקטרג בראש.

ואם יש לחבירו בידו ממון שיש לו תביעה עליהם יודיענו אף על פי שחבירו לא ידע מזה כלל ועכ"פ יסדר לפני הרב ומ"ץ הענין בשלימות ובאמת בלא שקר ולשאול האיך להתנהג. כללו של דבר כל דבר שבממון לא יסמוך על הוראתו כי היצה"ר יש לו התירים.

ונכון שילך בעצמו אליו לפייסו ולא ישלח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסים ואם קשה עליו לילך בעצמו תחלה או שיודע שיותר קרוב הפיוס ע"י איש אמצעי שיתווך ביניהם יכול לעשות ע"י אמצעי:

י. חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים

חייבין אשמות תלוין פטורין

חייבי חטאות²⁹ ואשמות ודאין שעבר עליהן יום כפורים חייבין להביא לאחר יום הכפורים, וחייבי אשמות תלוין פטורין שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, כך למדו מפי השמועה שכל חטא שאין מכיר בו אלא ה' נתכפר לו.

²⁸ משנה ברורה תרו א –

²⁹ רמב"ם הלכות שגגות פרק ג הלכה ט